

Περικλής Πάγκαλος (1942-2002)

Με τον θάνατο του Περικλή Πάγκαλου, τον Μάιο του 2002, η εκδοτική ομάδα των «Συγχρόνων Θεμάτων» έχασε έναν πολύτιμο φίλο. Πολύτιμο, όχι τόσο για τα φιλόφρονα σχόλια που, ούτως ή άλλως, ο εκλιπών σπάνια απηύθυνε στους συνομιλητές του· όσο για τις αυστηρές παρατηρήσεις και, συχνότερα, τις εξ ίσου εύγλωττες σιωπές που ο άλλοτε εκδότης των «Προσανατολισμών» επεφύλασσε στους ανθρώπους που αγαπούσε. Γιατί με τις πράξεις και με τις αποχές του, ο Περικλής Πάγκαλος συγκαταλεγόταν στους ελάχιστους, οι οποίοι λειτουργούσαν ως *σημείο αναφοράς* για τους πολλούς, στην Αθήνα των Ιουλιανών, του αντιδικτατορικού αγώνα και της μεταπολίτευσης.

Αναφοράς ασφαλώς ηθικής, μια και ο Περικλής Πάγκαλος ήταν από τους ανιδιοτελέστερους νεοέλληνες. Αναφοράς, εν τούτοις, κυρίως πολιτικής, αφού ο Περικλής υπήρξε πάνω απ' όλα ζωο πολιτικό, με την ευγενέστερη και την πληρέστερη έννοια της λέξης.

Ηγετική φυσιογνωμία του προδικτατορικού φοιτητικού κινήματος, ο Π. Πάγκαλος εξελέγη πρόεδρος της ΕΦΕΕ το 1965-1966, παρά την αντίθεσή του (ήδη από τότε!) με την φιλοανδρική πτέρυγα της Ενώσεως Κέντρου και της νεολαίας της. Υπό την ιδιότητά του αυτή διώχθηκε τότε ποινικά για συμμετοχή σε απαγορευμένη φοιτητική διαδήλωση, προφυλακίσθηκε επί εννέα και πλέον μήνες και, μαζί με τα άλλα μέλη της ηγεσίας της ΕΦΕΕ, καταδικάσθηκε για απείθεια λίγο προτού επιβληθεί η δικτατορία.

Επί χούντας, ο Περικλής Πάγκαλος μετέσχε στον αντιδικτατορικό αγώνα κυρίως με την έκδοση των «Προσανατολισμών». Με συνεκδότη τον Τάσο Χριστοδουλάκη και διευθυντή τον Γιάννη Τζαννετάκο, το ενδιαφέρον αυτό περιοδικό κυκλοφόρησε από τον Απρίλιο του 1972 έως την απαγόρευσή του από την χούντα του Ιωαννίδη, τον Γενάρη του 1974. Στα 21 τεύχη που οι «Προσανατολισμοί» εξέδωσαν επί δικτατορίας, βρίσκει κανείς πρωτότυπες συνεργασίες, μεταφράσεις και αναδημοσιεύσεις παλαιών κειμένων από ένα ευρύτατο φάσμα συγγραφέων, όπως ο Γ. Θεοτοκάς, ο Ευ. Παπανούτσος, ο Π. Νένι, ο Γκ. Γκρας, ο Ζ. Μεύνω, ο Χ. Λάσκυ, ο Ρ. Μίλιμπαντ, ο παπα-Πυρουνάκης, ο Γ. Κουμάντος και, από τους νεότερους, ο Σ. Αναστασάκος, ο Γ. Ε. Στεφανάκης, ο Κ. Μανουσάκης, η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος και ο Βασ. Ραφαηλίδης. Τον Μάιο του 1973, ο Περικλής Πάγκαλος συνελήφθη από την ΕΣΑ και κρατήθηκε επί τρίμηνο στο διαβόητο ΕΑΤ, όπου βασανίσθηκε.

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, ο Πάγκαλος –μαζί με τα άλλα μέλη της εκδοτικής ομάδας των «Προσανατολισμών»– πολιτεύθηκε με την Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις, χωρίς όμως να κατορθώσει να εκλεγεί βουλευτής (10ος στην Α' Αθηνών, επί 22 υποψηφίων, με 3.225 ψήφους, από τις οποίες ένα ασυνήθιστα μεγάλο ποσοστό ήταν αμιγείς μονοσταυρίες). Ιδρυτικό μέλος της «Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας», αποστασιοποιήθηκε γρήγορα από την ενεργό πολιτική, για να αφοσιωθεί στον αγώνα για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Πρόεδρος του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας (1984-1994), μέλος της πρώτης σύνθεσης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων (από το 1997), αντιπρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (από το 2000), εκπροσώπησε την Ελλάδα στο Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία (από το 1997) και την αντίστοιχη Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης, το γνωστό ECRI, (από το 1998).

Πέρα, ωστόσο, από τις συμβατικές ιδιότητες και τις ξερές ημερομηνίες ενός πλούσιου βιογραφικού, το στοιχείο που προσέδιδε στην προσωπικότητα του Περικλή Πάγκαλου τη μοναδική φωτεινότητά της, ήταν ο συνδυασμός ρεαλισμού και ουτοπίας, η σπάνια συνύπαρξη μιας οξέως αντίληψης των συσχετισμών από τη μια, και μιας άκαμπτης προσήλωσης σε αρχές, από την άλλη. Από το εκρηκτικό αυτό μίγμα προέκυπτε ένας συζητητής με σκέψη διεισδυτική, με λόγο σαφή όσο και λακωνικό, στον οποίο εύκολα διέκρινε κανείς την επιρροή μιας στέρεης θετικής παιδείας, πρώτα στο Βαρβάκειο της δεκαετίας του 1950, και ύστερα στο Μετσόβειο της δεκαετίας του 1960.

Με τη στάση του, ο Περικλής Πάγκαλος έδειξε ότι μπορεί να είναι κανείς παρών στην κεντρική πολιτική σκηνή, χωρίς να χρειάζεται να ενδώσει στις καθιερωμένες πρακτικές της πολιτικής ανέλιξης· χωρίς κατ' ανάγκη να παρασυρθεί από τον στόμφο και τη δημαγωγία του συρμού· χωρίς το κυριότερο, να ξεχάσει σταθερότερες αρχές και αξίες. Δεν είναι μικρή η παρακαταθήκη αυτή για όσους, στη σύγχρονη Ελλάδα, επιμένουν ότι η πολιτική δεν είναι μόνον επάγγελμα, ούτε απαραίτητως γκρίζα.

Ν.Κ. Αλιβιζάτος